

MARSILII · FICINI

FLORENTINI · MEDICI · ATQVE

**philosophi celeberrimi, de Studiosorum sa-
nitate tuenda, siue eorum qui literis
operam nauant, bona ualctu-
dine conseruanda,**

LIBER PRIMVS.

**DE NOVE · STUDIO · SV · M ·
DVCIBVS. CAP. · I.**

Vicunq; iter illud asperum
arduunq; et longum ingre-
diuntur, quod quidem uix
tandem ad excelsum nouē
Musarū templū assiduo la-
bore perducit, nouē omni-
no itineris huius ducibus in-

digere uidentur; Quorum primi quidem tres in caelo,
tres sequentes in animo, postremi tres in terra, nos dua-
cunt. Principio, in caelo Mercurius, ut inuestigādo Mu-
sarum iter aggrediamur, uel impellit uel adhortatur:
siquidem Mercurio tributum est inuestigationis omnis
officium. Deinde Phoebus ipse, et quærentes animos et
res quæ sitas splendore uberrimo sic illustrat, ut perspi-
cuae quod quærebatur, à nobis inueniatur. Accedit gra-
tiosissima Venus, Gratiarū mater, atq; alnis omnino
lætisq; radijs suis, rem omnem adeo condit et ornat, ut

A

2. **DE STUDIO SVRVM.**

quicquid & instigante Mercurio quæsitum fuit, & monstrante Phœbo iam erat inuentum, mirifica quædam & salutari uenustate Veneris circumfusum, delectet semper & proficit. Sequuntur tres itineris huius duces in animo, uidelicet uoluntas ardens & stabilis, acumen ingenij, memoria tenax. Tres in terra postremi sunt, prudentissimus paterfamiliâs, probatissimus præceptor, medicus peritissimus. Absq; his nouem ducibus nemo ad ipsum nouem Musarum templum peruenire uel potuit, uel poterit unquam. Ceteros quidem duces ab initio nobis præcipue Deus omnipotēs naturâq; tribuerit, tres uero postremos nostra adhibet diligentia.

Sed præcepta officiaq; quæ ad patremfamiliâs, et quæ ad præceptorem circa literarum studia pertinent, antiqui plures sapientesq; tractauerunt, præcipue Plato noster, & sæpe aliâs, & in libris de repub. ac de legibus diligentissime. Deinde Aristoteles in Politicis, Plutarchus quoq; & Quintilianus egregie. Solus autem literarum studiosis hæcenus deest medicus aliquis, qui manum euntibus porrigat, salutaribusq; consilijs atq; medicinis adiuuet eos, quos neq; cœlum, neq; animus, neque paterfamiliâs præceptor ue destituit. Ego igitur sortem eorum laboriosissimam miseratus, qui difficile, Minervæ minuentis neruos, iter agunt, primus tanquàm medicus debilibus et ualitudinarijs adsum, sed utinam facultate tam integra, quàm propitia uoluntate. Surgite iam adollescentes, Deo duce alacres; Surgite iuuenes, atq;

nes, atq; uiri, quos ardentius Mineruæ studiū nimium eneruat: Accedite libenter ad medicum, qui uobis ad instituti uestri perfectionem, monstrante Deo atq; fauente, consilia remediaq; salutaria largitur.

Quam diligens habenda cura sit cerebri, cordis, stomachi, & spiritus. Cap. II.

P Rincipio quantam cursores crurium, athletæ brachiorū, Musici uocis curam habere solent, tantam saltem literarū studiosos cerebri, et cordis, incinorisq; & stomachi oportet habere rationē: imò uero tanto maiorem, quanto et membra hæc præstantiora quàm illa sunt, & ij frequentius atq; ad potiora his membris, q̄ illi illis utuntur. Præterea solers quilibet artifex instrumenta sua diligentissime curat: penicillos pictor, malleos incudesq; faber ærarius, miles equos & arma, uenator canes & aues, citharam citharædus, et sua quisq; similiter. Soli uero Musarum sacerdotes, soli summi boni ueritatisq; uenatores, tã negligentes (proh nefas) tamq; infortunati sunt, ut instrumentū illud, quomundū uniuersum metiri quodammodo et capere possunt, negligere penitus uidentur. Instrumentū eiusmodi spiritus ipse est, qui apud medicos uapor quidã sanguinis, purus, subtilis, calidus, & lucidus definitur. Atq; ab ipso cordis calore, ex subtiliori sanguine procreatus uolat ad cerebrum, ibiq; animus ipso ad sensus tam interiores quàm exteriores exercendos assidue utitur.

4. **DE STUDIO SORVM.**

Quamobrem sanguis spiritui seruit, spiritus sensibus, sensus deniq; rationi. Sanguis autem à uirtute naturali, quæ in iocinore stomachoq; uiget, efficitur. Tenuissima sanguinis pars fluit in cordis fontem, ubi uitalis uiget uirtus. Inde creati spiritus cerebri, & (ut ita dixerim) Palladis arces ascendunt: In quibus animalis, id est, sentiendi mouendiq; uis dominatur. Itaq; talis plurimum fermè contemplatio est, quale sensus ipsius obsequium. Talis autem sensus, qualis et spiritus: spiritus uero talis, qualis et sanguis: & tres illæ uires quas diximus, naturalis scilicet, uitalis, et animalis, tales, ut sunt à quibus, per quas, in quibus spiritus ipsi concipiuntur, nascuntur, atq; fouentur.

Literatos pituitæ & atræ bili obnoxios esse. Cap. III.

Non solum uero membra illa, uiresq; & spiritus, homines literarum cupidi curare diligentissime debent, uerumetiam pituitam semper & atram bilem, non aliter quàm nauigantes Scyllam atq; Charibidem, cautissime deuitare iubentur. Quantum enim reliquo corpore ociosi sunt, tantum cerebro ac mente negotiosi. Inde pituitam, quod Græci phlegma: hinc atram bilem, quam ijdem melancholiam uocant, genere compelluntur. Illa quidem ingenium sepe obtundit & suffocat, hæc uero si nimium abundauerit flagrauerit uis, assidua cura crebrisq; deliramentis uexat animum

animum iudiciumq; perturbat: ut non immeritò dici possit, literatos fore præcipue sanos, nisi pituita molesta esset: & Letissimos sapientissimosq; omnium, nisi bilis atræ vitio uel mœrere sepe, uel interdum desipere cogerentur.

Quot sint causæ, quibus literati melancholici sint, uel fiant. Cap. IIII.

VT autem literati sint melancholici, tres potissimum causarum species faciunt: Prima cœlestis, secunda naturalis, tertia est humana. Cœlestis, quoniam Mercurius, qui ut doctrinas inuestigemus inuitat, et Saturnus, qui efficit ut in doctrinis inuestigandis perseueremus, inuentasq; seruemus, frigidi quodammodo sicciq; ab Astronomis esse dicuntur: uel si forte Mercurius non sit frigidus, sit tamen sepe Solis propinquitate siccissimus, qualis est natura apud medicos melancholica: eandemq; naturam Mercurius ipse et Saturnus literarum studiosis, eorum sectatoribus impertiunt ab initio, ac seruant augentq; quotidie. Naturalis autem causa esse uidetur, quod ad scientias præsertim difficiles consequendas, necesse est animum ab externis ad interna, tanquam à circumferentia quadam ad centrum sese recipere, atq; dum speculatur in ipso (ut ita dixerim) hominis centro stabilissime permanere. Ad centrum uero à circumferentia se colligere, figiq; in centro, maxime terræ ipsius est proprium, cui quidem atræ

6. **DE STUDIO SVRVM**

bilis per similes est. Igitur atra bilis animū, ut se & col-
ligat in unum, & sistat in uno contempleturq; assidue
prouocat. Atq; ipsa mundi centro similis, ad centrum
rerum singularum cogit inuestigandum, euehitq; ad
altissima quæq; comprehendenda: quandoquidem cum
Saturno maxime congruit altissimo planetarum. Con-
templatio quoq; ipsa uicissim assidua quadā collectio-
ne & quasi compressione, naturam atræ bili per simi-
lem cōtrahit. Humana uero ea ex nobis causa est. Quo-
niam frequens agitatio mentis, cerebrum uehementer
exicat: igitur humore magna ex parte consumpto
(quod caloris naturalis pabulum est) calor quoq; plus-
imum solet extinguī, unde natura cerebri sicca frigi-
daq; euadit, quæ quidem terrestris et melancholica qua-
litas nominatur. Præterea ob frequentissimum inqui-
sitionis motum, spiritus quoq; moti continuè resoluun-
tur: Resolutos autem spiritus, ex subtiliore sanguine
instaurari necessarium est. Quapropter subtilioribus
clarioribusq; sanguinis partibus sæpe consumptis, re-
liquus sanguis necessario densus redditur & siccus &
ater. Accedit ad hæc, quod natura in contemplatione,
cerebro prorsus cordiq; intenta, stomachū hepæq; de-
stituit. Quare alimentis præsertim uel uberioribus uel
durioribus male concoctis, sanguis inde frigidus cras-
susq; & niger efficitur. Demum nimio membrorum
ocio neq; supersua excernuntur, neq; glutinosi, tena-
ces, siccique uapores exhalant. Hæc omnia melancholi-
cum

cum spiritum, moestumq; & pavidum animum effice-
re solent. Siquidem interiores tenebræ multo magis q̄
exteriores, moerore occupant animū atq; terrent. Ma-
xime uero literatorum omnium hi atra bile premun-
tur, qui sedulo philosophiæ studio dediti, mentem à cor-
pore rebusq; corporeis seuocant, incorporeisq; cōiun-
gunt: tum quia difficilius admodum opus maiori quo-
que indiget mentis intentione, tum quia quatenus men-
tem incorporeæ ueritati coniungunt, eatenus à corpo-
re disiungere compelluntur. Nunc corpus eorum non-
nunquam, quasi semianimum redditur atq; melanco-
licum. Quod quidem Plato noster in Timæo signifi-
cat, dicens, animum diuina sepiissime & intensissime
contemplātem, alimentis eiusmodi adeò adollescere po-
tentemq; euadere, ut corpus suum suprā quā naturā
corporis patiatur exuperet, ipsumq; uehementioribus
agitationibus suis aliquando uel effugiat quodammo-
do, uel nonnunquam quasi dissoluere uideatur.

Cur melancholici ingeniosi sint, & qui
horum sint eiusmodi, aut secus.

Caput .v.

Hactenus quam ob causam Musarum sacerdotes
melancholici uel sint ab initio, uel studio fiant,
rationibus primo cœlestibus, secundo naturalibus, ter-
tio humanis ostendisse sit satis. Quod quidem cōfirmat
in libro problematū Aristoteles: Omnes enim, inquit,

uiros in quauis facultate præstâtes melancholicos extitisse. Quæ in re Platonici illud quod in libro de scientia scribitur, confirmauit: ingeniosos uidelicet plurimum concitatos furiososq; esse solere. Democritus quoque nullos, inquit, uiros ingenio magnos, præter illos qui furore quodam perciti sunt, esse unquam posse. Quod quidem Plato noster in Phædro probare uideatur, dicens poëticas fores frustra absq; furore pulsari. Etsi diuinum furorē hic forte intelligi uult, tamen neq; furor eiusmodi apud physicos, alijs unquam ullis, præterquam melancholicis incitatur. Deinceps uero assignandæ à nobis rationes sunt, quare Democritus & Plato & Aristoteles asserant, melancholicos nonnullos interdum ad eodē ingenio cunctos excellere, ut non humani, sed diuini potius uideantur. Assuerant id Democritus, Plato et Aristoteles absq; dubio: rationem uero tantæ rei haud satis explicare uidentur. Audendum tamen (monstrante Deo) causas indagare. Melancholia (id est atra bilis) est duplex: Altera quidem naturalis à medicis appellatur, altera uero adustione contingit. Naturalis illa nihil est aliud, quàm densior quædam sicciorq; pars sanguinis. Adusta uero in species quatuor distribuitur. Aut enim naturalis melancholice, aut sanguinis purioris, aut bilis, aut falsæ pituitæ combustionem concipitur. Quæcumq; adustione nascitur, iudicio & sapientiæ nocet; nempe dum humor ille accenditur atq; ardei, concitatos furentesq; facere solet: quam

Græci

Duplex melancholia.

Graeci Maniam nuncupāt, nos uero furorem. At quam
 do iam extinguitur, subtilioribus clarioribusq; parti-
 bus resolutis, solaq; restante fuligine tetra, stolidos red-
 dit & stupidos, quē habitum melancholiam proprie
 & amentiam uecordiamq; appellant. Sola igitur atra
 bilis illa quam diximus naturalem, ad iudicium nobis
 sapientiamq; cōducit. Neq; tamen semper. Sanè si sola
 sit, atra nimium densaq; mole obscurat spiritus, terret
 animum, obtundit ingeniu. Si uero pituita simplici mi-
 sceatur, quum frigidus obstiterit circū præcordia san-
 guis, crassa quadam frigiditate segnitiam adducit atq;
 torporem, atq; ut densissimæ cuiusq; materiae natura
 est, quādo eiusmodi melancholia frigeſcit, ad summum
 frigiditatis intenditur. Quo in statu nihil speratur, ti-
Mentur omnia, tædet cœli conuexa tueri. Si bilis atra
 uel simplex uel mixta putrescit, quartanam gignit fe-
 brem, lienis tumores, & multa generis eiusdem. **U**bi
 nimis exuberat, siue sola sit, siue coniuncta pituita, spi-
 ritus crassiores facit atq; frigidiores, cōtinuò animum
 afficit tædio, mentis aciem bebetat, nec salit arcadico
 circum præcordia sanguis. Oportet autem atram bilis
 nem neq; tam paucam esse, ut sanguis, bilis, & spiritus
 quasi freno careant: unde instabile ingeniu labilemq;
 memoriam esse contingat: Neq; tam multā, ut nimio
 pondere prægrauati dormire atq; egere calcaribus
 uideamur. Proinde necessarium est, omnino eam esse
 quoad eius natura patitur, subtilissimam. Si enim tea-

*bilem flammam
hor loco intel
ligit*

nuata pro natura sua maxime fuerit, poterit forsitan absq; noxa etiam esse multa, atq; etiam tanta ut aequa re bilem saltem pondere uideatur. Abundet igitur atra bilis, sed tenuissima: non careat humore subtilioris pituitae circumfuso, ne areseat prorsus durissimaq; euadat. Non tamen misceatur omnino pituitae, praesertim uel frigidiori uel multae, ne frigescat: Sed bili sanguinisq; adeo misceatur, ut corpus unum conficiatur ex tribus, dupla sanguinis ad reliqua duo, pro portione compositum. Vbi octo sanguinis partes, duae bilis, duae ite- rum atrae bilis portiones existant. Accendatur aliquan- tulum a duobus illis atra bilis, accensaq; fulgeat, non uratur: ne, quemadmodu solet materia durior, dum fer- uet nimium, uehementius urat & concitet: dum uero refrigescit, similiter frigescat ad summum. Bilis enim atrae ferri instar, quando multum ad frigus intenditur, friget ad summum: quando contra ad calidu ualde de- clinat, calet ad summum. Neque mirum uideri debet atrae bilem accedi posse facile, atq; accensam uehemen- tius urere. Siquidem uidemus calcem illi similem, aqua perfusam feruere statim atq; exurere. Tanta ad utrum- que extremu melancholia uim habet, unitate quadam stabilis fixaeq; naturae. Quae quidem extremitas caeteris humoribus non contingit. Summe quide calens sum- mam praestat audaciam, imo ferocitatem: extreme ue- ro frigans, timorem ignauiamq; extremam. Medijs ue- ro inter frigus caloremq; gradibus affecta uariis, affe-
ctus

SANITATE TVENDA LIB. I. II.

Etus producit uarios, non aliter quàm merum, præcia
pue potens, bibentibus ad ebrietatem uel etiam paulò
liberius affectus inferre uarios solet. Igitur opportune
temperata sit atra bilis oportet. Quæ quū ita modera
ta est, ut diximus, & bili sanguiniq; permixta, quia et
natura sicca est, & conditione quantum ipsius natura
patitur tenuissima, facile ab illis accenditur, quia solida
est atq; tenacissima: accensa semel diutissime flagrat,
quia tenacissima siccitatis unitate potentissima est, ue
hementius incalcescit. Quemadmodum lignum in pa
leis si utraq; accendatur, magis diutiusq; calent & lu
cent. Atqui à diuturno uehementiq; calore, fulgor ina
gens, motusq; uehemēs et diuturnus profiscūtur. Huc
tendit illud Heracliti: Lux sicca, anima sapientissima.

¶ Quo pacto atra bilis ingeniosos
efficiat. ¶ Cap. VI.

Quæret forte quispiam, quale sit corpus illud
humoris eiusmodi ex tribus illis humoribus,
ea qua diximus proportionem conflatum? Tale est fer
mè colore, quale aurum esse uidemus, sed aliquantuna
uergit ad purpuram. Et quando tam naturali calore
quàm uel corporis uel animi motu accenditur? fermè
non aliter quàm ignitū rubensq; aurum, purpureo mi
xtū calet & lucet, atq; uelut iris trahit uarios flaman
te corde colores. Quæret aliquis iterum, quonam pa
cto humor eiusmodi conducatur ingenio? Nempe spiri

tus ex hoc humore creati, primo quidem subtiles sunt,
 non aliter quàm aqua illa quam & **Vitæ**, seu **Vitis** a
 quam nominant et **Ardentem**, quoties ex crassiori me-
 ro, quadam ad ignem destillatione, ut fieri solet, expri-
 mitur. **Spiritus** enim sub angustioribus atræ bilis eius-
 modi compressi meatibus, uehementiore ob unitatem
 calore, maxime tenuantur, perq; arctiores meatus ex-
 pressi, subtiliores erumpunt: deinde calidiores simila-
 ter atq; eadem ratione lucidiores: tertio, motu agiles,
 actione uehementissimi: quarto, solido stabiliq; humo-
 re iugiter emanantes, actioni diutissime seruiunt. **Tali**
 autem animus noster obsequio fretus indagat uehemen-
 ter, perseuerat inuestigando diutius. **Facile** quæcunq;
 inuestigauerit, inuenit, clare perspicit, sincere dijudi-
 cat, ac diu retinet iudicata. **Adde** quod quemadmodum
 in superioribus significauimus, animus instrumēto si-
 ue incitamento eiusmodi, quod centro mundi quodam
 modo congruit, atq; (ut ita dixerim) in suum centrum
 animum colligit, semper rerum omnium & centra pe-
 tit, et penetralia penetrat. **Congruit** in super cum **Mer-**
curio atq; **Saturno**: quorum alter omniū **Planetarum**
 altissimus, inuestigantem euehit ad altissima. **Hinc phi-**
losophi singulares euadunt, præsertim quum animus
 sic ab externis motibus atq; corpore proprio seuoca-
 tus, & quamproximus diuinis, diuinorum instrumen-
 tum efficiatur. **Vnde** diuinis influxibus oraculisq; ex
 alto repletus, noua quædam inusitataq; semper exco-
 gitat

gitat, & futura prædicit. Quod non solum Democritus atq; Plato affirmant, sed etiam Aristoteles in Problematum libro, & Auicenna in libro Diuinorum, & in libro de Anima confitentur. Quorsum hæc de atra bilis humore tam multa? Ut meminerimus, quantum atra bilis, imò candida bilis eiusmodi querenda & nutrienda est tanquam optima, tantum illam quæ contra se habet, ut diximus, tanquã pessimam esse uitandam. Aded enim dira res est, ut à malo demone eius impetus instigari Serapio dixerit, & Auicenna sapiens non negauerit.

¶ Quinq; precipue studioforum hostes, scilicet Pituita, Atra bilis, Coitus, Satietas, Matutinus somnus. **¶** Cap. .VII.

VT autem redeamus illuc unde iam longius digressi sumus, longissima uia est quæ ad ueritatem sapientiamq; perducit, grauib; terræq; marisq; plena laboribus. Quicunq; igitur hoc iter aggrediuntur, ut poëta quispiam diceret, sæpe terra marisq; periclitantur. Siue enim mare nauigent, continuè inter fluctus, id est humores duos, pituitam scilicet & noxiam illam melancholiã, quasi inter Scyllam Charibidimq; iactantur: Siue terra (ut ita dixerim) iter agant, tria monstra protinus sese illis obijciunt. Primum terrena Venus, secundum Bacchus & Ceres, tertium nocturna Hecate frequenter opponit. Ergo & Apollo ab ea

there, & Neptunus ab equore, & à terra Hercules
 saepe uocandi, ut monstra eiusmodi Palladi inimica,
 iaculis Apollo transfigat, Neptunus tridente domet,
 claua Hercules contundat & laceret. **Primum** qui-
 dem monstrum est uenericus coitus, praesertim si uel pau-
 lum uires excefferit: subito nanque exhaurit spiritus,
 praesertim subtiliores, cerebrumq; debilitat, labefactat
 stomachum atque praecordia, quo malo nihil ingenio
 aduersius esse potest. Cur nam Hippocrates coitum
 comitiali morbo similem iudicauit? nisi quia mentem,
 quae sacra est percellit, tantumq; obest, ut Auicenna in
 libro de Animalibus dixerit. **Si** quid spermatis supra
 quam natura toleret, coitu profluat, obesse magis, q̄
 si quadragies tantundem sanguinis emanarit, ut non
 iniuria priscae Musae atq; Mineruam uirgines esse uo-
 luerint. Huc Platonium illud spectat, quum Venus
 Musis mimitaretur, nisi sacra uenera colerent, se con-
 tra illas suum filium armaturam. Responderunt Mu-
 sae, Marti, o Venus, Marti talia mimitare: Tuus enim
 inter nos Cupido non uolat. Denique natura nullum
 sensum longius quam tactum ab intelligentia segrega-
 uit. **Secundum** monstrum, est uini cibiq; satietas. Qui-
 pe si uinum uel nimium uel nimis calidum uehementiq;
 fuerit, caput ipsam humoribus pessimisq; sumis imple-
 bit. Mitto quod insanos facit ebrietas. Cibus uero ni-
 mius, primum quidem ad stomachum, in ipso coquen-
 do omnem naturae uim reuocat. Quo fit, ut capiti simul
 speculationiq;

speculationi que intendere nequeat. Deinde inepte co-
 ctus, multis & crassis uaporibus humoribusq̄, acient
 mentis obtundit. **Quin** etiam si satis coquatur, tamen
 ut Galenus ait, animus adipe & sanguine suffocatus,
 cœleste aliquid peruidere non potest. **Tertium** denique
 monstrum est, ad multam noctem, præsertim post cœs-
 nam frequentius uigilare: unde etiam post ortum Solis
 dormire cogaris. **Quoniam** uero in hoc errant fallun-
 turq̄ studiosi permulti, idcirco quantum ingenio no-
 ceat, latius explicabo, atq; rationes septem præcipuas
 afferam. **Primam** ab ipso cœlo, **Secundam** ab elemen-
 tis. **Tertiam** ab humoribus, **Quartam** ab ordine re-
 rum, **Quintam** à natura stomachi, **Sextã** à spiritibus,
Septimam à phantasia deductas. **Principio**, tres Pla-
 netæ, quemadmodum in superioribus dicebamus, con-
 templationi & eloquentiæ maxime fauent, **Sol**, **Ve-**
nus atque **Mercurius**. **Si** uero paribus fermè passibus
 concurrentes, aduentante nocte nos fugiunt, die uero
 uel propinquante, uel iam surgente resurgunt, nosq; re-
 uisunt. **Post** uero **Solis** ortum in plagam cœli duodeci-
 mæ, quæ carceri tenebrisq; ab **Astronomis** assignatur,
 repente trudentur. **Ergo** nõ qui uel nocte quando nos
 fugiunt, uel die post **Solis** ortũ, quando carceris tene-
 brarumq; domum intrant, sed qui uel propemodũ pe-
 tentibus ortũ, uel iam surgentibus ad contemplandum
 scribendumq; ipsi quoq; consurgunt, ij soli acutissime
 speculatur, & eloquentissime inuenta sua scribunt atq;

componunt. **R**atio secunda scilicet ab elementis est talis: Oriente sole mouetur aër, tenuaturq; & claret, occidente uero contrà. Sanguis autem et spiritus, motum qualitatemq; aëris circumfusi, naturaq; similis sequi necessariò compelluntur. **T**ertia ratio, quæ ab humoribus ducitur, est eiusmodi: In aurora mouetur sanguis, & regnat, motuq; tenuatur & calefcit & claret, spiritus uero sanguinem sequi imitariq; solent. Verum accedente nocte melancholia illa crassior & frigidior, atq; pituita dominantur, quæ spiritus ad speculandum ineptissimos proculdubio reddunt. **Q**uarta ratio, que trahitur ab ordine rerum, hæc erit: Dies uigiliae, nox somno tributa est. Quoniam quum sol uel ad hemispherium nostrum accedit, uel super ipsum incedit, radijs suis meatus corporis aperit, atq; à centro ad circumferentiam humores spiritusq; dilatat, quod quidem ad uigiliam actionesq; excitat atq; conducit. Contrà uero quando recedit, omnia coarctantur, quod naturali quodam ordine inuitat ad somnum, maxime post tertiam aut quartam noctis partem. Quisquis igitur manè quidem dormitat, quãdo sol mundusq; excitat, ad multam uero noctem uigilat, quando natura dormire iam & à laboribus quiescere iubet, hic absq; dubio quum ordini uniuersitum sibi ipsi repugnat, dum contrarijs simul motibus perturbatur atq; distrahitur. Sanè dum ab uniuerso mouetur ad extrema, ipse sese mouet ad intima. Atq; contrà, dum ab uniuerso ad intima trahitur,

tur, ipse se interim retrahit ad externa. Ergo perueri
 foordine motibusq; contrarijs, tum corpus totū, tum
 spiritus ingeniumq; prorsus labefactatur. **Quinto** lo-
 co à natura stomachi in hūc modum argumentamur:
Stomachus diuturna diurni aëris actione, apertis po-
 ris admodum dilatatur, euolantibusq; spiritibus tan-
 dem ualde debilitatur. **I**gitur subeunte nocte, nouam
 spirituum copiam exigit, qua foueatur. **Q**uapropter
 quicumq; eo tempore contemplationes longas & diffi-
 ciles inchoat, ipsos ad caput spiritus retrahere nititur.
Hi uero distracti neque stomacho satis, neq; capiti fa-
 ciunt. **M**axime uero nocet, si post cœnam lucubrâtes,
 diu eiusmodi studijs attentius incumbamus. **P**luribus
 enim tunc ad concoquendum cibum spiritibus, multoq;
 calore stomachus indiget. **H**æc uero duo, lucubratione
 studioq; tali diuertuntur ad caput. **Q**uo fit, ut neq; ce-
 rebro, neq; stomacho suppetant. **A**dde quod caput ob
 eiusmodi motū, crassioribus cibi repletur uaporibus,
 atq; cibus in stomacho à calore & spiritu destitutus,
 crudescit & putret, unde rursus caput opplet atq; læ-
 dit. **D**eniq; matutinis horis, quando surgendum est, ut
 excrementis omnibus somno retentis singula membra
 purgentur, tunc id quod pessimum est, qui nocte lucu-
 brando concoctionem penitus interruperat, idem dor-
 miendo manè, excrementorū expulsionem diutius im-
 pedire compellitur. **Q**uod quidem tam ingenio quam
 corpori, medici omnes obesse quamplurimū arbitran-

tur. Meritò ergo qui nocte contra naturam pro die, atq; conuerso, die rursus pro nocte utuntur, tanquam noctuæ, ij etiam in hoc uel inuiti noctuas imitantur, ut quemadmodum illis sub solis lumine caligant oculi, ita & ijs mentis acies sub ueritatis splendore caliget. **Sexto** loco à spiritibus idem ita probatur. Spiritus fatigue diurna præsertim subtilissimi quicq; deniq; resoluuntur: Nocte igitur pauci crassiq; supersunt, literarum studijs ineptissimi, ut non aliter mancis horum fretum alis ingenium uolare possit, quàm uespertiones atq; bubones. **Contra** uero post somnum manè spiritibus recreatis, membrisq; adco corroboratis, ut minimo spirituum amminiculo egeant, multi subtilesq; spiritus adsunt qui cerebro seruiant, atq; expeditius obsequi possunt, in membris fouendis regendisq; parum admodum occupati. **Postremo** septima ratio, sic à phantasie natura deducitur. Phantasia, siue imaginatio, siue cogitatio, seu quouis alio nomine nuncupanda uideatur, multis, longis, contrarijs inuigilando imaginibus, cogitationibus, curisq; distrahitur atq; turbatur. **Quæ** quidem distractio perturbatioq; sequenti contemplationi, tranquillam serenam que mentem penitus postulant, nimium contraria est. **Sola** uero nocturna quiete, agitatio illa sedatur tandem atque pacatur. **Igitur** accedente quidem nocte, semper turbata mente, recedente uero, ut plurimum mente tranquilla ad studia nos conferimus. **Quicumque** uero mente nimium agitata

res ipsas iudicare conantur, ij non aliter quàm illi qui uertiginem patiuntur, omnia uerti putant (ut Plato inquit) quum ipsi uertantur. Quamobrem scite Aristoteles in *Oeconomicis* iubet ante lucē surgere, asseritq; id & ad corporis sanitatem, & ad philosophiæ studia prodesse quamplurimum. Sed hoc ita accipiendum est, ut cita & modica coena matutinam cruditatem diligentissime deuitemus. Deniq; sacer ille uates *David*, omnipotentis tuba *Dei*, nunquam dicit uespere, sed mane semper atq; diluculo in deum suum canendum se cithara psalmisq; surgere. Surgere quidem mente, ea hora omnino debemus, mox etiam corpore, si modo id commode fieri possit.

Quæ sit hora inchoandis studijs opportu-
nior, quis ue continuandi modus.

Caput VIII

Ex ijs que in superioribus disputata sunt, ferme iam satis constat, opportune nostra nos studia exordiri, uel statim oriente Sole, uel hora una saltem uel duabus ad summū ante solis exortū. Sed antequam è lecto surgas, perfrica parūper suauiterq; palmis corpus totum primo, deinde caput unguibus, sed id paulò leuius. Hac in re te *Hippocrates* admoneat. Nā frictio ne, inquit, si uehemens sit, durari corpus: si leuis, molliori: si multa, minui: si modica, impleri. Quū è lecto surrexeris, noli subitæ lectioni meditationisq; prorsus

*Hippoc. in
eo lib. quē
καταφρασε
op in scria
sit.*

incumbere, sed saltem horæ dimidium cuiuslibet expurgationi concedito, mox meditationi accingere diligenter, quam ad horam circiter unam pro uiribus prorogabis. Deinde remittes parumper mentis intentionem, atq; interim eburneo peetine diligenter & moderate pectes caput, à fronte ceruicem uersus quadrages peetine ducto. Tum ceruicem panno asperiori perfrica, demum reuersus ad meditandum, duas insuper horas, aut saltem horam unam studio dedicato. Produci uero nonnunquam studia possunt, sed aliquanta interdum intermissione facta, ad horam usq; meridianam. Quin etiam interdum quamuis raro, nisi cibum interim cogamur assumere, post meridiem circiter horas duas. Sol enim circa ortū potens est, potens & in medio cœlo. In plaga quoq; illa cœli, quæ medium proxime sequitur, quam nonam Astronomi uocant & sapientiæ domum, Sol maxime gaudet. Quoniã uero Poëtæ omnes Phœbum Musarum scientiarumq; ducem esse uolunt, meritò si quid aliud excogitandum est, his horis potissimū cogitetur. Si Musæ querendæ, horis ipsidem Phœbo duce querantur. Reliquæ enim horæ, ueteribus alienisq; legēdis potius quam nouis proprijsq; excogitandis accommodatæ uidentur. Semper autem meminisse debemus, qualibet hora semel saltem paulisper remittendam esse mentis intentionem. Quum enim ob intentionem huiusmodi spiritus resoluantur, meritò si nunquam cesses tendere, lentus eris. Dum laboras animo,

mo, interim corpore conquiesce. Mala est defatigatio corporis, peior animi, utriusq; simul pessima, oppositis hominem motibus simul distrahens, uitamq; disperdens. Denique haud ulterius meditatio procedat quam uoluptas, potius uero citra.

Vitandæ pituitæ præcepta. **Cap. IX.**

O Peræprecium fore uidetur, quæ noxia literatis esse diximus repetere breuiter, atque remedia singulis adhibere. Ergo ne pituita nimis augeatur, exercitatione quotidie stomacho fermè uacuo bis utendū, nunquam tamen laboriosa, ne acuti spiritus dissoluantur, excrementa diligentissime ab omnibus meatibus expurgāda. Sordes à corporis totius cute, capitis præcipue, tum lotione, tum frictione penitus abstergendæ. Vitanda alimenta frigida nimium, atq; nisi obstiterit atra bilis, etiam humida, & omnino quæ pingua, uisrulenta, uiscosa, uncta, glutinosaq; sint, uel quæ facile putrescere soleant. Si stomachus uel natura uel ætate sit frigidus, aut dimittendus omnino, aut certe minuendus aquæ potus. Moderatus cibus sit oportet, sed portio moderatior. Habitatio alta à graui nubiloq; aère remotissima, tum ignis, tum calidi odoris usu, humiditas expellenda. Prohibendum frigus à capite, maxime uero ceruice atq; pedibus: multum enim obest ingenio. Prodest moderatus usus aromatu in frigidioribus epulis, nucis muscatæ præsertim, & cinnamomi, et croci,

zinziberis quoq; conditi manè stomacho uacuo, quod sensibus etiam & memoriæ maxime prodest.

Qua ratione uitanda sit atra bilis.

Caput X.

Pessimam uero illam quam in superioribus detestabamur atrā bilem, hæc augent: Crassum turbidumq; uinum, præcipue nigrū, cibi duri, sicci, salsi, acres, acuti, ueteres, usti, assi, fricti, carnes bouis & leporis, caseus uetus, salsamēta, legumina, præcipue faba, lenticula, melongia, eruca, brassica, sinapis, radia cula, allium, cæpa, porrum, mora, carioetæ, et quæcūque calefaciunt uel frigefaciunt simulatq; desiccant, & omnia nigra: Ira, timor, misericordia, dolor, ocium, solitudo, & quæcunque uisum & olfactum auditumq; offendunt, omnium uero maxime tenebræ. Præterea exiccatio corporis nimia, siue longis nata uigilijs, siue multa mentis agitatione uel cura, seu frequenti coitu, usūq; rerum calidarum multum, atq; siccarum, seu immoderata quadā deiectione atq; purgatione, uel excitatione laboriosa, uel inedia, siti, calore, uel sicciore uento, uel frigore. Quum uero bilis atra semper siccissima sit, frigida quoq; licet non æque, huic certe resistendum est, rebus quidem modice calidis, humidis uero quammaxime, cibus elixis assidue, qui coquantur facile, & subtilem gignant sanguinem atq; clarissimū. Sed interim ut stomachi & pituitæ ratio habeatur, perinde atq; bilis atræ, epulæ cinnamomo, & croco, & sandalis

& sandalis condiantur. Conferunt semina peponis, atque cucumeris, & pinei nucleis abluti. Conueniunt lactinia omnia, lac, caseus recens, amygdalæ dulces. σπώβυλος
 Conueniunt carnes auium & pullorum gallinaceorum, quadrupedum uel lactentium, oua sorbilia maxime, & ex membris animalium, cerebellum, dulcia mæla, pyra. persica, pepones, pruna damascena, atque similia: cucurbita rite cocta, herbe humidae, non uiscosæ: Cerasæ uero, ficus, uinas, minime laudo. Nauseam uero & satietatem ualde detestor. Nihil autem aduersus hanc pestem ualentius est quam uinum leue, clarum, suauis, odorum, ad spiritus præ cæteris perspicuos generandos aptissimum. Nam ut Platoni & Aristoteli placet, hic humor, hoc uino non aliter mollitur atque dulcescit & claret, quam uel lupini aqua persusi, uel ferrum stanz mis accensum. Verum quantum eius usus spiritibus ingenio prodest, tantum nocet abusus. Præterea insudare aurum uel argentum maxime ignitum, eorumque folia in poculis uel in ipso iure prodesse consentaneum est, atque aureo uel argenteo uasculo bibere, cibosque sumere. Item perutile est, si sæpe stomacho uacuo liquiritiæ succus deglutiatur: succus quoque punici pomi dulcis, atque dulcis arancei. Cōducunt non mediocriter suauis odores, temperati maxime: at si regnat frigus, ad calidum declinantes: sin dominetur calor, uergentes ad frigidum. Temperadi sunt igitur ex rosis, uiolis, myrto, samphora, sandalis, aqua rosacea, quæ frigida sunt.

Rursus ex cinnamomo, citro, aranceo, gariophilis, mentha, melissa, croco, ligno aloë, ambra, musco, quæ calida. Verni flores profunt in primis & folia citri siue arancei, odoraq; poma, sed maxime uinum. Odores eiusmodi prout cuique conuenit, & naribus hauriendi sunt, et pectori atq; stomacho adiuuendi. Odores uero calidos multū siccōsq; si soli fuerint & cōtinui, non probamus. Tenendus ore hyacinthus, qui animum uehementer exhilarat. Hierobotana quoq; id est selarea syluestris, tum cibo tum odore confert. Buglossa rursus, borago, melissa, horumq; trium aqua. Rursus lactuca, endiuia, uua passula, lac amygdalinum, mensæ familiarissima esse debent. Fugiendus aër, aut feruens, aut glacialis nimium, aut nubilus, sed aër temperatus serenūq; liberrime admittendus. Mercurius, Pythagoras, Plato iubent dissonantem animum uel mœrentem cithara, cantūq; tam constanti quàm concinno cōponere simulatque erigere. Dauid autem poëta sacer psalterio psalmisq; Saulem ab insania liberabat. Ego etiam (si modo infima licet cōponere summis) quantum aduersus atræ bilis amaritudinem dulcedo lyræ cantusq; ualeat, domi frequenter experior. Laudamus frequentem aspectū aquæ nitidæ, uiridis rubeiue coloris, hortorum nemorumq; usum, deambulationem secus flumina, perq; amœna prata suauem, equitationem quoque, gestationem, nauigationemq; lenem ualde probamus, & uarietatem in primis, facilesq; occupationes, diuersa

diuersaq; negocia nō molesta, assiduam hominum gratiorum consuetudinem.

De curatione stomachi. Cap. XI.

Sequitur ut curā stomachi quam diligentem habeamus, ne nauseam cruditatem uel adducat unquam satietas, caputq; offendat. Bis cibus quotidie sumendus est, & modicus atque leuis, Cinnamomo, mace, nuce muscata moderate cōditus. Semper tamen siccus cibus pondere alimenta mollia potumq; exuperet, nisi forte atra bilis siccitatem admodum uereamur. Famem (si commode fieri potest) cibus, suum potus expectet. Auiditas utriusq; supersit mensæ. Fastidium & saturitas procul absint. Abstinentium ab ijs quæ ob nimiam humiditatem uel uirulentam & unctam uiscosamq; materiam stomachum relaxando debilitant, uel etiam frigida aut calidissima sunt, aut propter duritiā ægre coquantur. Et quæ talia sunt, ut diu post mensam palato saporem reddant molestiorem, siue inslent, siue caput multis uaporibus impleant: ab omnibus in primis quæ facile uel extra aluum, uel in aluo putrescant. Dulces sapores, aut acres si soli sint, nullo pacto probamus: sed dulces acri quodā uel acuto uel sicco uolumus temperari. Mastix et mētha sicca, salua recens, uinae passule, cydonia poma cocta, condita saccharo, cicorea, rosa, corallus, lotus capparis et aceto conditus, stomacho amicitissima sunt. Mala præterea punica sapore

Styptica.

inter acidum dulcemq; medio, & omnino quæcunque moderate acida sunt & aliquantulum austera, quæ medici styptica uocant, siue quæ aliquantū acuta sunt uel salsa uel aromatica: Myrobalani autem omnia superant. Vinum quoq; rubeum potius quàm album, sapore quasi paululum subamaro, ac nisi caliditas uel destillatio aliter postulauerit, optimum crit merum bibitum paulatim. Omnino autem liquidiores epulæ prius sumendæ quàm duriores. Sumpto uero cibo conuenit, coriandrum, pomumq; cydonium cōditum saccharo, māla punica, & pyra austera, mēspila quoq; & persica sicca, atq; similia. Mandere uero oportet antequam deglutiātur, singula exactissime. Fouendus stomachus si oportet extrinsecus, mastice, rosa, mentha, corallo. Cauendum ne post cibum, duabus aut tribus proximis horis uel cogitationi difficili, uel lectioni sedulò incumbamus. Necessariæ forsitan erunt horæ uacationis quatuor, si cibus potus ue uberior fuerit, aut cibus durior. Malum est cibo potūue uentrem extendere, pessimum stomacho sic extento, difficilia cogitare. Aut igitur nutrimentum sume leuissimum, aut sumpto, uaca donec quasi concoxeris. Neq; dormiendum post cibum meridie, nisi maxima cogat necessitas, atque id quidem non prius quàm horas duas uigilauerimus. Nocte tamen sumpta cœna, hora ut uidetur, una uigiliæ sat est. Coitus stomacho pestilens, præsertim si uel saturo statim, uel esuriente cōcumbas. Ocio mœret stomachus, exercitatione

itatione gaudet, nisi dum cibo sit plenus. Sumpto cibo statim modice deambulandum, mox uero sedendum.

¶ De ijs quæ fouent membra præcipua & uires spiritus. ¶ Cap. XII.

Sed iam operæ precium facturus, ut nonnulla ex medicorum officina in medium producamus, quæ stomachi, cordis, cerebri, spirituum ingenij, uires uel seruent integras uel restituât, ac si uel pituita uel atra bilis excrescat, uel immineat nausea, longe propellât. Omnes sine controuersia medici consenserunt, nihil esse salutaris theriaca, fouendis confirmandisq; tum singulis membris & uiribus, tum spiritibus atque ingenio. Huius igitur in primis utemur drachma dimidia, aut saltem drachmæ tertia parte, bis qualibet hebdomada hyeme & autûno: Sed æstate atq; Vere semel, uel sola, uel si placet frigidis humidisq; temporibus cû pauculo mero claro, suauis: temporibus uero calidis siccisq;, præsertim si natura uel ætas sit calidior, cum aquæ rosacæ duabus uncijs aut tribus, stomacho scilicet uacuo, sex aut septem horis ante cibum. Si theriaca desit, dabimus mithridatum. Sed ubi theriacam mithridatum ue sumimus, eo die ab omni re calida penitus abstinendû, & si æstas aut uer fuerit, frigidis est utendû. Secundo uero loco eadē in causa probatur ab omnibus aloë rite electa atq; lota. Sume myrobalanorû chebularû drachmas duas, rosarum purpurearû,

sandali rubei, emblicorum, cinnamomi, croci, corti-
 cis pomi citri, beem, mcliffæ, id est citrariæ, singulo-
 rum drachmam unam, aloës electæ riteq; ablutæ dra-
 chmas duodecim. Ex ijs confice pilulas optimo mero,
 quibus hebdomada qualibet semel utaris diluculo, eo
 scilicet pondere, quod naturæ tuæ cõueniat: æstate qui-
 dem cum aqua rosacea, aliàs uero cū uino. Quibus aus-
 tem diebus neq; theriacam, neq; pilulas assumes, utere
 confectiõne eiusmodi manè atq; uespere duabus aut tri-
 bus ante cibum horis. Sume cinnami electissimi dra-
 chmas quatuor, chebularum myrobalanorum duas, et
 totidem emblicarum, croci, rosarum drachmam dimi-
 diam, sandalorum rubrorum drachmas duas, corallo-
 rumq; similium drachmam unam, sacchari albisissimi
 quantum satis est. Funde saccharum aqua rosacea atq;
 succo citri uel limonum, æqualibus uidelicet portioni-
 bus, coquas suauiter. Deinde adde musci tertiam dra-
 chmæ partem, atq; ambre tantundem. Denum con-
 fice bolos solidos quos morsulos uulgò nominant, au-
 roq; inuolue. Tria hæc, ipsi eo usu quo præscripsimus,
 experti sumus, Theriacã et aloën ita, ut diximus, tem-
 peratam, confectiõnemq; illam singulis conferre mem-
 bris, uiribus et spiritibus, acuere sensus atq; ingenium,
 memoriã confirmare. Pituitam quoq; & bilem, atq;
 atram bilem illis pilulis facile uel educi uel emendari.
 Præterea ætati cuiuslibet & naturæ, tria quæ diximus
 familiarissima iudicantur.

Pharmaca pituitæ repressiua atq; edu-
ctiua. ¶ Cap. XIII.

Si aduersus exundantem pituitam acrius pugnan-
dum fuerit, pilulas aurora ex Hierapicra Gale-
ni, uel quas Mesues Elephanginas nominat, dabimus
scilicet quot & quoties oportuerit, uel etiam in robu-
siore natura pilulas ex hiera atque trochiscis agarici
pari portione compositas, semper uero cum melle ro-
sacco liquido atq; oxymelle aqua; maratri, id est foe-
niculi. Qui certe syrupus in pituita digerenda etiam
ante pilulas atq; post eas maxime prodest. Si unà cum
pituita ceteri quoq; humores turbent, pilulis ex Reu-
barbaro Mesues, uel pilulis quæ sine quibus, à poste-
rioribus nuncupantur, opportune purgabimus. Omi-
nem uero uehementem repentinamq; deiectionem pur-
gationemq; penitus detestamur. Nam stomachū corq;
debilitat, spiritus multos exhaurit, cōfundit humores,
spiritus fumis humorum fuscis obtenebrat.

Catarrhi & destillationis, communis studioso-
rum pestis remedia. ¶ Cap. XIII.

Vbi caput propter pituitam destillationibus flu-
ctuat, quandoq; hora somni aliquot ex pilulis
quas modo descripsimus, dabimus. Iubebimus præte-
rea ea hora & alijs thus sepe mandere, nam mirifi-
ce destillationibus & sensibus omnibus memoriæq; sus-
currit. Rursus muscata nux & theriaca ore retenta,

probat. Maiorana quoq; quam amaracū nomināt,
uel eius aqua admota naribus uel infusa. Post cibū ue-
ro alimentorum fumos coriandro, cydonisq; coërce-

De dolore capitis.

(bimus.

Cap. XV.

SI caput sepe doleat humore grauatū frigido,
præter illa que narrauimus, confectionem illam
quam Diambra nominant, uel Diacori, uel Plirisar-
coticon tenere ore iuebimus. Quinetiam masticem
sepe mandere. Præterea linire frontem, tempora, cer-
uicem, maioranæ, fœniculi, rutæ folijs unā cum oleo
rosaceo tunsis, similiter aloë, aceto, oleo, aquaq; ro-
saceis perfecte diluta.

Visus caligantis medela.

Caput XVI.

VI Bi oculi caligant, neq; rubent tamē, neq; aliud
præbent ullum caloris indicium, tunc sanè cola-
lyrium ex aqua fœniculi, maioranæ, chelidonie, rutæ
adhibito croco et antimonio, confert. Sed aqua eiusmo-
di prius densiori panno est exprimenda. Nihil tamen
admoueas oculis, nisi antea pilulis Lucis sepe purga-
ueris. At si caligantes oculi rubeant, subito pilulis ex
fumo terræ compositis purga. Mox collyriū ex aqua
rosacea & saccharo prodest. Nonnunquā uero albu-
mine oui, tutia, lacte adiectis quamprimū opitulatur.

Ommino autē quotidianus usus marathri uisum seruat
& acuit. Semen quidē eius frequenter ore tenere opor-
tet,

tet, folia uero comedere. **T**riphera minor à Mesue de-
 scripta, optima est. Optimum quotidie uacuo stoma-
 cho myrobalanum, chebulam conditam sumere, atque
 cum ea nōnihil panis ex saccharo, marathroq; in pul-
 uerem ducto compositi, quod insuper ingenio mirum
 in modū, ac producēda uita prodest. Eufraſiæ quin-
Tetiam usus, oculis est singulare præſidium. An omni uel
 dolore capitis, uel caligine oculorum, diuertendi sunt
 retrò uapores frictionibus cucurbitulisq;. Ac si calor
 in causa sit, sanguisq; abundet, hirudines ceruici &
 humeris adhibebimus.

De sensorio gustus instaurando.

Caput XVII.

Stomachus sæpe literarum studiosis gustum ferē
 omnē amittit: si id pituitæ uitio incidit, quod acis-
 dus oris sapor, uel saliuua multa & glutinosior indi-
 cat, postquam aluum subduxeris medicinis, quas suprā
 narrauimus, aromatico rosaceo utere, scilicet saccha-
 ro rosaceo mixto, melle quoque rosaceo cum cinnamo,
 solo etiam uel gingibere condito, uel menthæ syrupo:
 sed in primis theriaca. Sin autem bilis copia forte con-
 tingit, quod quidem os amarum ostendere solet, simi-
 liter post purgationem ex Aloë, sicut diximus, præ-
 parata, uel Reubarbaro adsume, uel Triasandalum,
 uel Oxyſaccharam, saccharo, aceto albo, & uino a-
 crioris punici mālī, compositā: Vel persica, pyræue,
 siue condita siue syrupo confecta, sicut Mesues docet,

uel nostram eiusmodi cōfectionem gustui saluberrimā.
Sume sacchari rosacei uncias quatuor, diamarenati un-
 cias duas, diacytonites tantundem, scilicet uncias duas,
 myrobalanorum chebularum semūciam, emblicarum
 tantundem, sandali rubei, coralli rubri, utrorūq; æque
 drachmam dimidiam. Funde insuper Iuleb ex succo
 citri uel limonis uncias treis aut duas. **Q**uod si stoma-
 chus debilis est & frigidus, adijce duas cinnami dra-
 chmas. **H**is ante cibum duabus horis utendū. **N**auseam
 semper ab utroq; natam humore tollit diacytonites, et
 usus capparis cū aceto. **I**tem potus modicus ieiuno sto-
 macho albi aceti rosacei, si duplo sacchari pondere mi-
 sceatur. **R**ursus menthæ syrupus atq; absinthij. **I**tem
 mentha uel aceto condita, uel acido mali punici succo
 diluta atque rigata.

Exquisiteissima atræ bilis remedia. Cap. XVIII.

Verum missa hæc tanquā leuiora iam faciamus,
 atq; ad id quod periculosissimum est, reuertamur,
 ad atram bilem scilicet, quæ quoties abundat &
 furit, quum corpus totum, tum uel maxime spiritum
 quasi quoddam instrumentum ingenij, ipsumq; inge-
 nium & iudiciū labefactat. **P**rimum in ea curanda præ-
 ceptum sit, ut docuit Galenus, ne repente illam educa-
 re contendamus, ne forte eius parte liquidiore subtilio-
 req; subducta, residuū densius admodū, sicciusq; resta-
 deat, sed paulatim molliatur digeraturq; pariter atq;
 educatur.

educatur. Secundum, ut interim tam cibis humidioribus, quam lauacris dulcibus & modicis, unguentisq; similibus caput & corpus totum ad summum pro uisibus humectetur, ea tamen cautione, ne uel destillatio irriteretur, uel destruat^r stomachus aut iecur, uel meatus corporis obstruantur. Tertium uero, & id quidem maxime necessarium, ut continue cor foueatur, roboreturq; rebus congruis partim intus acceptis, partim extra pectori naribus ue adhibitis. Aspiciantur quoq; & audiantur, odorentur, & cogitentur assidue quae oblectent: Contraria uero longius arceantur.

Syrupi melancholicis maximo futuri com-
modo. Cap. XIX.

Multa quidem à multis, aduersus hunc humorē rem composita sunt. Ego autem in praesentia tria quaedam remediorum genera è plurimis adferam electissima omnium atq; tutissima, accepta primum à priscis, deinde à recentioribus confirmata, interdum etiam à nobis ad usum nostrum accommodata. In primo est syrupi optimi cōpositio: In secundo pilulae probatissimae: In tertio electuaria saluberrima. His tribus opportune adhibitis, melancholicus humor mollitur & digeritur atque soluitur, spiritus acuantur & illustrantur, fouetur ingenium, memoria confirmatur. Syrupus est huiusmodi: Sume boraginis, buglossae, florumq; utriusq; melissae, capillorum Veneris, endiuiae,

uiolarum, cuscute, polipodij, senæ, epithymi, singu-
lorum quantum manu capitur, pruna Damascena nu-
mero uiginti, odora poma numero decem, passularum
unciam unã, liquiritiæ unciã dimidiã, cinnami, san-
dali rubri, corticum citri, singulorum drachmas tres,
croci drachmam dimidiam. Coquantur in aqua omnia
præter epithimum & aromata, donec pars tertia con-
sumatur. Decoctio expressa post, cum saccharo ite-
rum & epithymo moderate coquatur. Postremo in-
fundantur aromata scilicet cinnamum atque crocus.
Huius Syrupi aurora calefacti unciæ treis bibantur, si-
mulq; unciæ duæ aut treis aquæ buglossæ, atque unã
cum ijs ex sequentibus pilulis accipi debent duæ sal-
tem, aut plures, prout cuiq; conuenit, eo scilicet pacto
ut aluus quotidie paulum moueatur.

**Pilule ad humores uitiosos molliendos &
expurgandos. Caput .XX.**

Pilularum uero quãtum ad propositum spectat,
duo sunt genera: aliæ delicatis congruunt, ro-
bustioribus aliæ. Primæ, aureæ siue magicæ nominari
possunt, partim Magorum imitatione, partim nostra
inventione, sub ipso Iouis Venerisq; fluxu compositæ,
que pituitam, bilem, atram bilem educunt absque mo-
lestia, singula membra corroborant, spiritus acuumt
& illuminant: Ita eos dilatant, ne constricti mœstia-
tiam pariant, sed dilatatione & lumine gaudeant: Ita
rursus

rursus stabiliunt, ne extensione nimia euanescant. Sume igitur auri grana duodecim, maxime foliorum eius si pura sint, thuris, myrrhae, croci, ligni aloës, cinnami, corticis citri, melissae, serici crudi coccinei, methae, been albi, been rubei, singulorū drachmam dimidiam, rosarum purpurearum, sandali rubri, coralli rubri, myrobalanorum trium, scilicet emblicarum, chebularum, Indarum, singulorū drachmam unam, aloës rite ablutae tantundem quantum cunctorum pondus. Confice pilulas mero quamelectissimo. Sequuntur pilulae ad soluendam melancholiam aliquanto ualidiores, ueruntamen minime uiolentae. Sume peoniae, myrrhae, stichados Arabici, melissae, thuris, croci, myrobalanorum trium, scilicet emblicarum, chebularū, Indarum, rosarum, singulorum drachmam unam, trochiscorum agarici, polipodij, epithymi, senae, lapidis lazuli rite loti & preparati, lapidis Armeni effecti similiter, drachmas treis singulorum, aloës lotae uncias duas, uino perfecto pilulas confice. Si cum melancholia manifesta caliditas dominetur, quae in hac compositione sunt frigida, ad tertiam insuper ponderis sui partem augenda erunt. Has pilulas ut literarum studiosis conuenit, Graecorum, Latinorum, Arabumq; imitatione composui: nolui uero fortiora miscere, quale ueratū, quo Carneades fanaticus utebatur. Viris enim literatis tantum uel paulò firmioribus consulo, quibus nihil pestilentius est quàm uiolentia; ideo praetermisi pilulas Indas, lae

pidisq; lazuli uel Armeni notas, & quam compositionem Ieralogodion appellant. Si deniq; decet simpliciorum compositionem inserere, qua ego familiarius utor: Sume aloës lotæ unciam unam, myrobalanorum emblicarum atq; chebularum, utriusq; pariter drachmas duas, masticis drachmas duas, duas quoq; rosarū præsertim purpurearū, confice pilulas uino. Proinde pilulis aut ijs, aut illis, ex ijs scilicet quas probauimus, nemo unquam solis uti debet, ne forte nimium exicetur: quod quidem in melancholia pessimū est, imò uel unā cū syrupo, quem secuti partim Mesuen, partim Gentilem Fulginatē, supra descripsimus, uel cū uini odori leuisq; unc. una siue duabus siue tribus, ut cuiq; cōuenit: Aut cum aqua mellis & passularū atq; liquiritiæ: Aut sicubi caliditas dominatur, cum Iuleb uiolaceo aquaq; uiolacea. Omnino autem consulo literatis, quicumq; ad atram bilē sunt promiores, ut hac purgatione bis quolibet anno, Vere scilicet autūnoq; utātur, diebus quindecim continuis uel uiginti, pilulis scilicet cum syrupo atq; similibus. Quicumq; uero paulò minus huic morbo obnoxij sunt, sat habebūt, si pilulas primas aut ultimas toto anno sumant, semel hebdomada qualibet, æstate quidē cū Iuleb, ut diximus, aliās uero cum uino.

~~CA liquidarum medicinarum usu me-~~
dele. **Cap. XXI.**

Memuisse uero oportet, ubi maximum in excitatione periculum imminet, purgare tamen necessitas

necessitas cogit, operæ precium esse pilulas intermittere, atq; in ipso syrupo uel simili quadam decoctione, facta in aqua buglossæ, quando purgandū est, interdum infundere diasenæ, uel diacatholiconis, uel Tripheræ persicæ unciam unam, aut saltem dimidiam. Quod si uel corpus robustius sit, uel astrictior & durior aluus, addere electuarij Hamech drachmam unam aut duas. Vtilis quoq; hic est cōfecta Casia, utilior Manna. Nec omni melancholiæ speciei conueniunt, sed illi maxime quæ adustione creatur. Sin autem melācholia naturalis sit, conueniunt quidem, uerū præcipue si in syrupo addatur polipodij portio dupla uel tripla, similiter liquiritiæ crociq; & passularum. Item medicinæ addantur mellis rosacei liquidi unciæ duæ. Quoties uero syropus sumendus sit, in superioribus diximus. Sed medicina cum ipso ter uiginti diebus sumenda erit. Verū si melancholicus nullus humor appareat, tantum uero complexio melancholica, scilicet frigida membrorum qualitas atq; sicca, memento ducere aluum uel mittere sanguinem minime expedire, sed reliqua duntaxat facere, quæ uel diximus, uel dicemus: præsertim quæ cū que ad corpus pertinent, mediocriter calefaciendum, atq; magnopere humectandum, spiritusq; quoad fieri potest illuminandos, fouendaq; membra. Vbi uero ipse atræ bilis humor exundat, non madefacimus tantum corpus atque humorem, sed etiam soluimus aluum ea cāutione qua diximus: Nunquam uero uehemēter. Si

quidem Plato in Timæo nos monet, diurnum morbum, qualis est melancholicus, non esse nimis ualentibus medicamentis atq; molestis pharmacis irritandum.

Sanguinis mittendi Canones.

Caput XXII.

Copiosio
ris sanguinis
notæ.

Sunt nonnulli in sanguine mittendo audaciores, quos medici sapientes admodū detestantur. Nam sanguis est atræ bilis temperamentum, spiritus fomes, uitæ thesaurus. Solum uero ubi abundantiam sanguinis indicat uel profusior risus, audaciaq; et confidentia multa, uel color rubens, uenarumq; tumor, mittere sanguinē literatis quando res postulat, debemus è uena lienis sinistri brachij, lata quidem incisione, quatuor uncias manè, uespere totidem. Deinde paucos post dies, saltem septem, ad summū quatuordecim, tum frictione quadam asperiore, tum admotis hirudinibus, quas Sanguisugas nominant, mariscas irritare, ut sanguinis unciae tres aut quatuor inde destillent. Hæc ambo robustioribus tantum facienda uidentur. Debilioribus uero, si necessitas postulat, mariscas solum sicut do cuimus, irritare. Sed neq; uentrem medicinis soluere, neque mittere sanguinem licet, nisi prius clysteribus pinguibus mollibusq; lenieris. Atque hoc sit in melancholica natura cōmune præceptum, dandam esse operam, ut si oportuerit, eiusmodi clysteribus frequentatè uenter inferior lubricus semper sit atq; purgatus.

De electuarijs

De Electuarijs & Confectis.

Caput .XXIII.

Sequuntur Electuaria, ex quibus laudo equidem
 quod Rasis, Exhilarās appellauit. Præterea quæ
 in libro De uiribus cordis Auicenna cõponit, sed multa
 magis quod Mesues ita conscribit: Sume crudum sericum
 colore coccineo nuper tinctum, pondere libram
 unam: id merge succo pomorum dulcium & suaui-
 ter redolentium, atq; succo buglossæ, aquaq; rosacea, sin-
 gulorum libra una, post quatuor & uiginti horas, to-
 tum id coque suaui-ter, donec aqua rubeat. Deinde ex-
 trahere sericum, atq; insuper exprime diligenter. In fine
 de mox sacchari candidissimi centum et quinquaginta
 drachmas, coque rursus donec quasi mel spissetur: A-
 moue tunc ab igne, atq; infunde dum calet, ambrae cru-
 dae diligenter conscissæ drachmas sex, & ut lique-
 scat ambra permittit. Postremo adde his puluerem eiusmo-
 di: Sume ligni aloës crudi, cinnami, utriusq; æque sex
 drachmas, lapidis lazuli rite abluti drachmas tredecim,
 unionum, id est albarum margaritarũ drachmas
 duas, auri ueri drachmam unam, musci electi partem
 drachmæ dimidiam. Dantur ex eo cum uino drachmæ
 due uel una, manè ac uespere ante cibum tribus aut
 quatuor horis. Id mihi præ cæteris ualde placet. Ve-
 runtamen probò etiam diamuscum Mesues dulcem,
 compositionemq; gemmarum, modo cum aqua rosacea
 adsumatur. Laudarem quoq; mirifice quod est à Petro

Ebanensi philosopho summo, constatū, nisi ipsemet ex
 eius immodico usu dilatationem exhalationemq; spiri
 tuum nimiam formidaret. Quamobrem duo quædam
 insuper excogitavi tutissima, atque ob temperationem
 suam cuilibet tempori, etati, naturæ conuenientissima,
 in quibus miscetur utile dulci: Quæ tantum nutriunt
 quantum fouent & roborant: Præterea spiritui & in
 genio tantum stabiliendo, quantum aciendo & illustran
 do conueniunt. Sume sacchari rosacei uncias quatuor,
 sacchari unâ cū floribus buglossæ cōcocti uncias duas,
 corticis pomi citri saccharo conditi unciam unâ, che
 bulæ conditæ uncias duas, cinnami electi drachmam
 unam, sandali, coralli scilicet utriusq; rubri, item serici
 coccinei crudi & confisci, croci, margaritarum, singu
 lorum drachmam dimidiam, auri, argenti, singulorum
 tertiâ drachmæ partem, ambre musci, utriusq; grana
 duo. Funde omnia simul succo citri uel limonis, saccha
 ro cocti. Sequitur confectio altera aliquanto salubrior,
 certe multo suauior. Sume amygdalarum dulcium qua
 tuor uncias, nucleorum pineorū scilicet ablutorū diei
 unius spacio, seminum cucumeris, utrorumq; pariter
 uncias duas, sacchari duri quod Candum, id est candi
 dū uocant, quatuor uncias, sacchari alterius et albis
 mi libram unam atq; dimidiâ: Funde cuncta hæc aqua
 rosacea, atq; limonis & citri, in qua extinctum fuerit
 ignitum aurum & argentū, simul coque suauiter. De
 num adde cinnami, becn rubri, sandali rubri, coralli
 similis

similis. singulorū drachmam unam. margaritarū niti-
dissimarū, croci, serici crudi coccinei minutissime at-
triti, singulorum drachmam dimidiam, auri, argenti,
utriusq; grana duodecim, hyacinthi, smaragdi, saphi-
ri, carbunculi, singulorū tertiam drachmæ partem. Si
cui uero desunt aurum, argentū, ambra, muscus, pre-
ciosi lapilli, confectiones illæ etiam prodesse multum
sine his poterunt. Quarum treis potissimū eligo, unam
scilicet Mesues, quam recensui, duas uero nostras, quas
modo descripsimus. Quo uero pacto ijs utendum sit,
superius satis exposuimus. Si quis autem simplicius ali-
quid appetat, omnibus tamen accommodatū, hic citri
pomum perfecte maturum, integrum perfecte cōtun-
dat, multoq; saccharo & multo rosarum succo adhibi-
to coquat: coctum uero modico cinnamo crocoq; con-
diat, aut aromatico rosaceo: utatur sic temperato. Su-
me aromatici rosacei unciam unam, sacchari rosacei,
sacchari diabuglossati, utriusq; uncias duas, aut simili-
ter, misceat Diamuscum. Quāquā enim duo hæc non
sint simplicia, tamē facile satis habentur. At si caliditas
timeatur, diaprunis et saccharū uiolaceū adiungatur.

¶ Emaciantis uigiliæ remedia.

¶ Cap. XXXIII.

SAepe melancholicis, præsertim literatis accidere
solet, ut nimium exiccato cerebro, uigilijs longis ex-
tenuentur. Quoniam uero nihil atræ bilis mala magis
auget, quàm longa uigilia, tãto malo omni studio succu-

currendum. Ideo lactucas post cibos alios edant unã
 cum pane modico, pauculo croco, uinumq; purum for
 beant post lactucam, neque ultra horam lucubrent:
Quumq; se dormitum conferunt, confectionem eius
 modi sumant, In qua feminis papaueris albi uncia duæ
 sint, feminis lactucæ uncia una, amomi, croci scilicet
 utriusque pars drachmæ dimidia, sacchari uncia sex:
Dilue & coque omnia simul syrupo papaueris: Edant
 huius drachmas duas, simulq; nonnihil syrupi papa
 ueris gustent aut uini. **A**llinias eis frontem tempora que
 oleo ex uiolis, & ex nenufere adiecta camphora. **I**tem
 lacte oleoq; amygdalino atque uiolaceo. **O**dorem cro
 ci & camphoræ, putaminumq; dulcis mâli naribus ad
 mouebis: **A**ceti insuper modici, sed aquæ rosacæ pluri
 mæ. **S**ternes quoque lectum plantarum folijs frigida
 rum. **A**ures suauius cantibus sonisq; delinies. **H**ume
 etabis sepe caput eiusmodi lauacris, scilicet aqua in
 qua cocta sint frusta papaueris, lactucæ, portulacæ,
 maluæ, rosarum, uitis, salicis, arundinumq; folia, addi
 ta camomilla. **B**alneis quoque dulcibus ex rebus eius
 modi sepe tibie brachiaq; sepe totum corpus est hu
 mectandum. **L**ac insuper bibere mixtum saccharo sci
 licet stomacho uacuo, si modo stomachus optime tole
 rauerit, maxime prodest. **N**umida hæc melancholicis
 etiam si satis dormiant mirifice conferunt. **M**emento
 lac amygdalinum mensæ familiarissimum esse debere.

Memoria

Memoriae hebetis atq; obliuionis remedia.

Caput .XXV.

Accidit uero nonnunquam ut studiosis, uel quia sedulo inclinato capite legant scribant ue, uel quia ocio nimio torpeant, pituita quaedam uiscosior una cum frigida nimis melancholia caput occupas grauet, atq; hebetes obliuiososq; efficiat. His ergo caput exonerandū est ijs remedijs, quae aliās diximus pituitae conuenire. Sin minus illa suffecerint, ad pilulas Indae & cocchias ieralogodionq; confugito. Praeterea ad ieram diacoloquintidos uel Archigenis, uel Andromachi, uel Theodotionis, aut ad pilulas Iudaei, quas Mesues in capitulo De capitis dolore describit. Quod si natura aetas ue frigidior sit, nec aetas obstiterit, post purgationem utere confectione illa anacardina, quam Mesues sapientum confectionem nominat in Antidotario. Rursus anacardina illa, quam in capitulo De obliuione exsentētia filij Zachariae recenset. Da summo mane drachmam unā, sed qui eā sumit, ab ira, coitu, ebrietate, labore, rebusq; calidis eo die prorsus abstineat. Haec quidem aduersus hebetudinē obliuionemq; ualētissima sunt. At uero si familiaria magis optes, da gingiber cōditum, sed modico thure mixtum, quod sensibus & memoriae magnopere prodest, praesertim his adiectis, scilicet melle anacardi, melle chebularū, acoris, ciperis, ambra, musco. Prodest etiā diambra, pliris sarcoticō, et diacori. Sed haec ore diutius retinēda, naribus etiā et

auribus infundenda. Odor quoq; thuris, amaraci, marathi, nucis muscatæ, rutæ, gariophilorum, prodest nõ mediocriter. Memento tamen theriacam in his atq; similibus, quemadmodum ab initio diximus, nulli unquam remedio postponendam. Præterea hebetibus obliuiosisq; tempora & ceruicē unctioe eiusmodi unge. Sume olei sambucini unciam unā, olei de been uncias duas, euphorbij unciam dimidiam, castorei quoq; tantundem, perfricabis brachia, crura, ceruicemq; uehementer. Ac si opus fuerit, ceruici cucurbitulas admoue bis. Verticem præterea capitis amaraco, thure, nucis muscatae tunsis operies atq; fouebis.

Spirituum custodiae nos esse intentos de
bere. Caput XXXVI.

Si homines ueritatis cupidi, tanta medicorum diligentia corporeum spiritū curare debent, ne forte omnino neglectus, uel impedimento sit, uel incepte seruiat querentibus ueritatē, multo proculdubio diligentius incorporeum spiritum, id est, intellectum ipsum discipline moralis institutis colere decet, quo solo ueritas ipsa quā sit incorporea, capitur. Neq; enim fas est solum animi seruum, id est corpus colere, animū uero corporis dominū regemq; negligere: præsertim quum Magorum Platonisq; sententia sit, corpus totū ab animo ita pendere, ut nisi animus bene ualuerit, corpus bene ualere non possit. Quapropter medicine autor Apollo, nõ Hippocratem, quamuis ex sua stirpe genitum

tum, sed Socratem sapientissimum iudicauit. Quippe
 quum quantum Hippocrates corpori, tantum Socra-
 tes animo sanando studuerit: quanquam quod tentaue-
 rant illi, solus Christus effecit. Proinde mentē nostram
 optimis colere moribus à Socrate idcirco iubemur, ut
 lucem ueritatēq; à nobis naturæ instinctu quæsitam
 serena mente facilius assequamur: quanto magis uerita-
 tem ipsam diuinam in primis religione sancta fas est
 uenerari? Ad quam querendam capiendamq; non ali-
 ter creata mens est, quàm oculus ad lumen solis perspi-
 ciendum. Atq; ut Plato noster inquit, quemadmodum
 uisus nihil usquam uisibile perspicit, nisi in ipso summi
 uisibilis, id est solis ipsius splendore, ita neq; intellectus
 humanus intelligibile quicquam apprehendit, nisi in
 ipso intelligibilis summi, hoc est dei lumine nobis sem-
 per & ubique præsentē. In lumine inquam, quod illu-
 minat omnem hominem uenientem in hunc mundum.
 In lumine de quo canit **David**: In lumine tuo uidebi-
 mus lumen. Profectò quemadmodum purgatis oculis,
 in que lumen ipsum aspicientibus, subito splendor eius
 infunditur, coloribus figurisq; rerum abunde resul-
 gens, ita quum primum ab omnibus corporis pertur-
 bationibus per moralem disciplinam purgata mens
 est, atque in diuinam ueritatem, id est, deum ipsum re-
 ligioso quodam flagrantissimoq; amore directā, subi-
 to, ut diuinus inquit Plato, diuina menti ueritas influit,
 rationesq; ueras, quæ in ipsa continentur, quibus ue-

omnia constant, feliciter explicat: quantoq; mentem
circumfundit lumine, tanto simul & uoluntatem gau-
dio beate perfundit.

LIBRI • PRIMI • FINIS.

MARSILII • FICINI • FLOREN-
tini in librum secundum de Vita produ-
cenda, ad Philippum Valorem,
epistolare Proemium.

Vanquam Plato noster Genio suo uiuit,
et uicturus est, ut arbitror, dum mundus
ipse uiuet: meus me tamen Genius huc
semper impellit, ut post diuinum cultum
ante omnia Platonis uitae prospiciam. Ad hoc ipsum
iam diu nobis aspirat praeter ceteris Medica domus. Ad
idem conspiras & tu mi Valor, medicum amicissimus,
& Platonicae gloriae atq; disciplinae admodum studio-
sus. Quam ergo uitam Platoni semper exopto, eandem
opto Medicibus, similemque Valori. Quamobrem hor-
tor & obsecro te mi Valor, ut quanta semper opera
gloriae Platonicae faues, tanta aliquando diligentia praeter-
cepta haec nostra de uita producenda legas atq; serues:
quibus diu uiuens resurgenti nuper disciplinae Plato-
nis diutius unam cum magnanimo Laurentio Medice per-
trocinari possis. Vale.